Эл аралык илимий басылмаларга макала даярдоонун этаптары жана талаптары

Арген Жумгалбеков

Педагогика багытында PhD доктор
Кыргыз-Түрк "Манас" университети

НЕГИЗГИ СУРОО

Эл аралык индекстелген журналдар бизден эмнени күтөт?

Эл аралык макаланын жалпы картасы

IMRaD — эмпирикалык макалаларда кеңири колдонулган логикалык структура

Аталыш (title)

Аннотация (abstract)

I

Киришүү

(Introduction)

Эмне үчүн керек?

M

Методдор

(Methods)

Кантип жүргүзүлдү?

R

Жыйынтыктар

(Results)

Эмне табылды?

D

Талкуу

(Discussion)

Бул эмнени билдирет?

Корутунду / мааниси (Conclusion / implications)

Бардык макала сөзсүз IMRaD форматында болбойт. Бирок ал изилдөөнүн логикасын түшүнүүгө жардам берет.

1. Так жана туура аталыш (Title)

Аталыш окурманга изилдөө эмне жөнүндө экенин дароо билдириши керек.

Күтүлгөнү

- так жана кыска
- негизги түшүнүктөр көрүнөт
- ашыкча чоң доомат жок

Көп кетирилген ката

- өтө жалпы сөздөр
- өлкөнү/аймакты негизсиз чоңойтуу
- негизги өзгөрмөлөр көрүнбөйт

1. Так жана туура аталыш (Title)

Мисал

Алсыз мисал

«Жасалма интеллект жана билим берүү»

Жакшыртылган вариант

«ЖОЖ окутуучуларынын жасалма интеллектти колдонууга даярдыгында санариптик өзүнө ишенимдин ролу»

2. Туура аннотация (Abstract)

Аннотация макаланын кыска, бирок толук мазмундук версиясы болушу керек.

Күтүлгөнү

- көйгөй, максат, метод, жыйынтык, корутунду бар
- конкреттүү маалымат берилет
- жалпы сөз аз

Көп кетирилген ката

- актуалдуулукка көп орун берүү
- метод жана натыйжа жок
- “бул макалада каралат” менен чектелүү

3. Күчтүү киришүү (Introduction)

Контекст → Көйгөй → Актуалдуулук → Изилдөө боштугу → Маанилүүлүк → Максат

1 Контекст

Бул тема боюнча азыр эмне белгилүү?

2 Көйгөй

Кандай маселе, кыйынчылык же карама-каршылык бар?

3 Актуалдуулук

Эмне үчүн бул маселени азыр изилдөө маанилүү?

4 Изилдөө боштугу

Эмне али белгисиз же жетиштүү изилдене элек? (research gap)

5 Маанилүүлүк

Бул боштукту толтуруу илимге же практикага эмне берет?

6 Максат

Биздин изилдөө конкреттүү эмнени текшерет же аныктайт?

Кыска формула: Эмне белгилүү? → Көйгөй эмнеде? → Эмне үчүн азыр маанилүү? → Эмне белгисиз? → Аны билүү эмне берет? → Биз эмнени изилдейбиз?

Актуалдуулук жана изилдөө боштугу

Актуалдуулук — көйгөйдүн азыр эмне үчүн маанилүү экенин көрсөтүү.

Актуалдуулук кайдан чыгат?

- практикадагы реалдуу көйгөйдөн;
- жаңы социалдык/технологиялык өзгөрүүдөн;
- илимдеги жооп берилбеген суроодон;
- саясат, программа же билим берүү реформасынан.

Изилдөө боштугу (research gap) деген эмне?

- эмне али белгисиз?
- эмне жетиштүү түшүндүрүлгөн эмес?
- кайсы механизм же шарт так эмес?
- кайсы далилдер бири-бирине каршы?

Актуалдуулук жана изилдөө боштугу

Мисал

Алсыз:

«Жасалма интеллект азыр абдан актуалдуу.»

Күчтүү:

«AI жайылып жатканы менен, окутуучулардын аны педагогикалык максатта колдонушуна кайсы факторлор таасир этери толук аныктала элек.»

Изилдөө боштугун кантип табабыз?

Изилдөө боштугу көбүнчө акыркы адабияттарды салыштырганда көрүнөт

Акыркы макалалар

Discussion жана limitations бөлүмдөрү

Обзордук анализ (Systematic review)

кайсы багыт жетишсиз экенин көрсөтөт

Карама-каршы натыйжа

изилдөөлөр бирдей жыйынтык бербейт

Механизм белгисиз

X → Y бар, бирок “кантип?” ачык

Шарт белгисиз

X качан/кимдерде күчтүү иштейт?

Жаңы контекст

контекст теориялык жактан маанилүү болсо

Эреже: «Кыргызстанда изилденген эмес» — өзү эле жетиштүү изилдөө боштугу эмес. Контекст эмне үчүн илимий жактан маанилүү экенин көрсөтүү керек.

4. Теориялык негиз жана адабияттык обзор

Адабияттык обзор изилдөө суроосуна логикалык жол ачышы керек.

Күтүлгөнү

- адабияттарды салыштырат жана синтездейт
- карама-каршылыктарды көрсөтөт
- теория менен байланыштырат

Көп кетирилген ката

- авторлорду тизип чыгуу
- булактарды түшүндүрбөй цитаталоо
- изилдөө суроосуна алып келбөө

4. Теориялык негиз жана адабияттык обзор

Мисал

Алсыз мисал

«Иванов мындай деди. Smith мындай деди. Lee мындай деди...»

Жакшыртылган вариант

«Бул үч багыт X феноменин ар башкача түшүндүрөт; бирок Y шартында бул механизм жетиштүү текшерилген эмес.»

5. Негиздүү гипотеза (hypothesis)

Гипотеза — автордун жөн гана жеке божомолу эмес.

Теория (theory) → **Мурунку далилдер** (previous evidence) → **Логикалык негиз** (logical reasoning) → **Гипотеза** (hypothesis)

Начар:

H1: X Үге оң таасир берет.

Туура суроо:

Эмне үчүн дал ушундай натыйжа күтүлөт?

Ар бир гипотезанын алдында «Эмне үчүн?» деген суроого илимий жооп болушу керек.

6. Негиздүү методология (Method)

Метод бөлүмү далилдер кантип алынганын жана эмне үчүн ошол ыкма тандалганын көрсөтөт.

Күтүлгөнү

- дизайн изилдөө суроосуна ылайык
- маалымат булагы жана талдоо жолу ачык
- ишенимдүүлүк/негиздүүлүк көрсөтүлөт

Көп кетирилген ката

- методдун себепсиз тандалышы
- процедура бүдөмүк жазылышы
- бардык изилдөөнү сурамжылоо деп кабыл алуу

6. Негиздүү методология (Method)

Мисал

Алсыз мисал

«Катышуучуларга анкета таратылды жана анализ жүргүзүлдү.»

Жакшыртылган вариант

«Дизайн, маалымат булагы, тандоо логикасы, талдоо процедурасы жана сапат критерийлери так берилет.»

Методологияны кантип тандайбыз?

Адегенде суроо, анан дизайн, анан ыкма тандалат

Изилдөө суроосу	Дизайн	Ыкмалардын мисалы
Канча? Кандай деңгээлде?	**Сандык изилдөө**	сурамжылоо, тест, шкала, статистикалык маалымат
Эмне үчүн? Кантип?	**Сапаттык изилдөө**	интервью, фокус-топ, байкоо, документтик талдоо
Таасир барбы?	**Эксперименттик изилдөө**	кийлигишүү, pre-test/post-test, контролдук топ
Мурунку иштер эмне дейт?	**Обзордук изилдөө**	системалык обзор, мета-анализ, нарративдик обзор
Концепт/теория кандай түшүндүрүлөт?	**Теориялык изилдөө**	концептуалдык талдоо, салыштыруу, синтез

Методду “мага ыңгайлуу” деп эмес, изилдөө суроосуна эң ишенимдүү жооп бергендиктен тандайбыз.

7. Так жыйынтыктар (Results)

Жыйынтыктар “биз эмнени таптык?” деген суроого жооп берет.

Күтүлгөнү

- изилдөө суроолоруна түз жооп берет
- керектүү натыйжа гана берилет
- гипотеза колдоого алынган-алынбаганы көрсөтүлөт

Көп кетирилген ката

- бардык таблицаны көчүрүү
- жыйынтык менен талкууну аралаштыруу
- негизги суроого жооп бербөө

7. Так жыйынтыктар (Results)

Мисал

Алсыз мисал

«SPSSmen чыккан бардык таблицалар макалага киргизилди.»

Жакшыртылган вариант

«Негизги моделдин натыйжалары гана көрсөтүлүп, гипотезага түз жооп берилди.»

8. Терең талкуу (Discussion)

Талкуу “бул жыйынтык эмнени билдирет?” деген суроого жооп берет.

Күтүлгөнү

- натыйжаны мурунку изилдөөлөр менен салыштырат
- теориялык түшүндүрмө берет
- илимий жана практикалык маанисин ачат

Көп кетирилген ката

- Жыйынтыктарды кайра кайталоо
- эмне үчүн мындай чыкканын түшүндүрбөө
- илимге кошкон салымын көрсөтпөө

8. Терең талкуу (Discussion)

Мисал

Алсыз мисал

«Бул изилдөөдө X менен Y ортосунда байланыш табылды.»

Жакшыртылган вариант

«Бул жыйынтык теориядагы Z түшүндүрмөсүн колдойт жана мурунку изилдөөлөрдөгү карама-каршылыкты тактоого жардам берет.»

9. Корутунду жана салым (Conclusion / contribution)

Корутунду “мындан эмне пайда?” деген суроого жооп берет.

Күтүлгөнү

- негизги тыянакты так берет
- илимий жана практикалык салымды көрсөтөт
- чектөөлөрдү жана келечектеги изилдөөлөргө жол көрсөтөт.

Көп кетирилген ката

- жыйынтыкты кайталап коюу
- өтө чоң доомат кылуу
- чектөөлөрдү жашыруу
- Маанисин ашыкча белгилөө

9. Корутунду жана салым (Conclusion / contribution)

Мисал

Алсыз мисал

«Изилдөө маанилүү жыйынтыктарды берди.»

Жакшыртылган вариант

«Жыйынтык X теориясын Y контекстинде кеңейтет жана практикага Z сунушун берет.»

ПРАКТИКАЛЫК БӨЛҮК

Макала даяр. Эми журналды кантип тандайбыз жана коопсуз жөнөтөбүз?

Туура журналды тандоо

Журнал тандоо макаланы жөнөтүүдөн мурда башталат

Тема

Бул журнал ушундай темадагы макалаларды жарыялайбы?

Метод

Ушундай методологиядагы иштерди кабыл алабы?

Окурман

Бул журналдын аудиториясына биздин иш кызыктуубу?

- журналдын тематикасы (scope)
- акыркы макалалары
- индекстелиши жана квартиль (quartile)
- жарыялоо модели жана төлөм (APC)
- авторлор үчүн көрсөтмө (author guidelines)

Шектүү журналдардан сактануу

Сапаттуу журнал тез жана кепил жарыялоону убада кылбайт

- “сөзсүз жарыялайбыз” деген убада (guaranteed publication)
- өтө тез кабыл алуу убадасы
- жасалма көрсөткүчтөр жана фейк impact factor
- түшүнүксүз редакциялык кеңеш
- агрессивдүү электрондук чакыруулар
- сайтында Scopus деп жазып, бирок базада активдүү эмес болушу

Негизги эреже: журналдын сайтына эле ишенбеңиз — негизги базасынан өзүңүз текшериңиз.

Макаланы жөнөткөндөн кийин эмне болот?

Жарыялоо — бир нече этаптан турган процесс

1. **Жөнөтүү** (submission)
2. **Редакциялык текшерүү**
3. **Рецензиялоо** (peer review)
4. **Кайра иштөө** (revision)
5. **Кабыл алуу** (acceptance)
6. **Жарыялоо**

Четке кагуу (desk rejection)

Олуттуу кайра иштөө (major revision) — бул четке кагуу эмес. Көп учурда ал макаланы жакшыртуу мүмкүнчүлүгү.

Рецензенттин ар бир комментарийине сылык, так жана пункт боюнча жооп берүү керек.

Жасалма интеллект (AI) жана илимий макала

Колдонсо болот, бирок жоопкерчилик автордо калат

Жардам бере алат

- идеяны структуралоо
- план түзүү
- текстти редакциялоо
- академиялык тилди жакшыртуу

Кооптуу жагдайлар

- жасалма булак чыгарышы
- фактыларды ойлоп табышы
- жыйынтыкты туура эмес чечмелеши
- журналдын AI саясатын бузуу коркунучу

AI — автор эмес, жардамчы инструмент.

Макаланын «кум сааты» логикасы

Киришүү кеңден тарга, талкуу тардан кайра кеңге барат

Киришүү
(Introduction)

- Кең контекст
- Көйгөй
- Мурунку изилдөөлөр
- Изилдөө боштугу (research gap)
- Максат / суроо / гипотеза

Эң конкреттүү бөлүк

- **Методология (Methods)**
- **Жыйынтыктар (Results)**

Талкуу
(Discussion)

- Конкреттүү натыйжа
- Теориялык түшүндүрмө
- Кеңири мааниси

Эл аралык макала даярдоонун 10 кадамы

Эл аралык журналга ылайык макала даярдоонун жалпы картасы

1. Илимий көйгөйдү аныктоо
2. Актуалдуулукту негиздөө
3. Изилдөө боштугун табуу (research gap)
4. Суроо / гипотезаны түзүү
5. Теориялык негизди куруу
6. Метод жана дизайнды тандоо
7. Маалыматтарды алуу жана талдоо
8. IMRaD логикасында жазуу
9. Туура журналды тандоо
10. Жөнөтүү → рецензия → кайра иштөө

Жыйынтык: макалабыз кандай болушу керек?

Жыйынтыктай турган болсок...

Темасы	так, кыска жана мазмундуу болушу керек.
Аннотациясы	изилдөөнүн максаты, методу, жыйынтыгы жана корутундусун чагылдырышы керек.
Киришүүсү	контекст, көйгөй, актуалдуулук, боштук, маанилүүлүк жана максатты негиздеши керек.
Методу	изилдөө суроосуна ылайык тандалышы керек.
Талкуусу	жыйынтык эмнени билдирерин түшүндүрүшү керек.

Эсте кала турган 3 ой

1

Эл аралык публикация журнал издөөдөн эмес, сапаттуу илимий көйгөйдөн башталат.

2

Макаланын ар бир бөлүгү конкреттүү суроого жооп бериши керек.

3

Бул — бир жолку аракет эмес, акырындык менен калыптануучу изилдөө маданияты.

Сандык изилдөөлөр үчүн практикалык курс

практикалык SPSS анализдери

жыйынтыктарды чечмелөө жана макалага жазуу

даяр илимий макала шаблону менен иштөө

курс соңунда сертификат

Эскертүү: курс негизинен сандык изилдөө жүргүзгөн же жүргүзүүнү пландаган изилдөөчүлөргө багытталган.

Байланыш үчүн

Инстаграм баракчам:

argen.zhumgalbekov

Номер:

0559 03 01 61